

Dr Emil UNGER
Zoltan MAGYAR

LETOPIS JEDNE PEŠTANSKE GRAĐANSKE PORODICE DOSELJENE U ZELENIKU PRE JEDNOG VEKA

Stablo Unger — Magyar:

Kao što je u milione godina skrivena istorija čovečanstva pre svega položena u ruke antropologije, sa stalno nanovo korigiranim hipotezama, možemo početi da razmatramo na bazi malo određenih znakova i slutnji i postanak jedne porodice.

Jedan poseban ljudski tip, vidljiv na gotovo svim stoletnim porodičnim portretima, ukazuje na naročita istočnoevropska obeležja, koje je antropolog Eickstedt okarakterisao sledećim rečima: »za Mađarsku tako karakterističan uglasti obris lica«. Ovaj pokrajinski ljudski tip, koji se u porodici najprudornije odrazio, daje osnovu za pretpostavke o predistorijskom korenu porodice, do obuhvatanja istorije plemena Sekelja, koji su u vreme naseljavanja Mađara još živeli u zapadnim krajevima Panonske nizije. Prilikom preseljenja Sekelja na istok, u Erdelj, nije nemoguće da su pojedine grupe ostale u dolini Pinka, u današnjoj austrijskoj pograničnoj oblasti Burgenland, kao straža sa mađarskim plemićkim privilegijama. U najsturenijim selima, u susedstvu Nemcima nastanjenog Pinkafelda, živeli su konjički strelci. Novi vek je zatim doveo Turke, koji su u prvoj polovini XVI veka katastrofalno decimirali ove graničare. Sa zapada su potom počeli da se naseljavaju Nemci. Malobrojne, još zatečene mađarske porodice, ovi su zvali »die Unger«. Familije sa ovim imenom mogu se utvrditi potkraj XVII veka u dolini Pinka, sa rasporedom koji pokriva srednjovekovna graničarska sela.

Nakon proterivanja Turaka iz Mađarske, prosula se bujica useljenika u ovu opustošenu zemlju. Tako je 1740. godine, u tada nemačkoj Pešti, primljen za građanina jedan već više godina tamo nastanjeni kovački majstor, imenom Benedikt Unger (1703?—1781). On je kao zavičaj označio Pinkafeld. Ubrzo je kupio kuću kod gradske kapije ka Hatvanu i podigao se do uglednog patricija,

tako da je sporedna ulica uz njegovu ugaonu kuću nazvana »Unger-Gasse« — danas ulica Magyar. Nadimak »Schmied-Unger« bilo je posebno raspoznavajuće ime porodice još u XIX veku. Među brojnom Benediktovom decom treba posebno spomenuti kćerku Rozaliju, koja se udala u najbogatiju peštansku građansku porodicu Wurm-Almay. Njena unuka venčala se zatim sa grofom Ödön Széchenyi — sinom čuvenog privrednog reformatora Istvana. Dva Benediktova sina, rođeni još za života Marije Terezije, preci su dveju porodičnih glavnih grana koje se i danas razvijaju.

Glavna grana Unger:

Potiče od kovačkog majstora Antona Ungera (1771—1835), koji je početkom XIX veka već bio u stanju graditi velike kuće sa zakupnim stanovima, čije je planove naručivao kod najboljih peštanskih arhitekata. Najmlađi mu sin, neoženjeni Henrik, postao je peti najbogatiji peštanski kućevlasnik. Jedna od njegovih kuća proglašena je danas nacionalnim spomenikom kulture.

Stariji sin, kojeg već možemo zvati Antalom (1801—1868), oženio se kćerkom najznačajnijeg arhitekta u Pešti, Mihalya Pollack. Antal je bio vlasnik jedne od najznačajnijih trgovina željezom u Mađarskoj: »k Zlatnoj kosi«. Uz to važio je kao prijatelj najistaknutijih mađarskih umetnika. Jedan od njegovih sinova, Emil, umro je rano i neoženjen. Kao učenik najčuvenijeg mađarskog arhitekta Ybla, postao je zapažen već sa svojom prvom građevinom. Sa njime je, ustvari, bio odlomljen vršak porodičnog uspona. Njegov brat, po imenu Treći Antal, bio je jedan od naslednika gvoždare ali nije imao dece.

Grana Leo Unger:

Leo (1840—1881) je zajedno sa bratom nasledio gvožđaru. Njegov sin Emil ostao je neženja, te je time ova porodična grana izumrla već u drugoj generaciji.

Grana Bela Unger:

Među brojnom braćom Bela je (1843—1920) jedini nastavljac familije. Studirao je ekonomiju u Halleu. Međutim, potpuno se posvetio upravljanjem vlastite nasledene i priženjene imovine: naročito jednog imanja u Tahu, kod Budimpešte. Držao se zapravo po strani od privrednog vrtiloga »osnivačkog doba« u glavnom gradu pod punim usponom, te je važio kao puritanac i dobročinitelj. Godine 1918. stekao je plemstvo sa pridevom »od Tahu«. Jedna sestra imala je pristup i u bečki dvor, kao žena adutanta Frana Josipa.

Sinovi od dveju žena čine tri pobočne linije:

1. Richard Unger (1877—1928), pravnik, povećao je porodičnu imovinu i osnovao poznati hotel »Astoria« u Budimpešti. Bio je vlasnik vrednih umetničkih zbirki. Jedan sin, Ištvan, umro je rano. Njegov polubrat, Ödön, studirao je u Oxfordu. Napustio je Mađarsku 1948. i vodi jedno pravno savetovaništvo internacionalnog ugleda kod Londona. Vlasnik je poznate zbirke orijentalne umetnosti. Linija se razvija dalje preko dva sina.

2. Bela Unger (1885—1945), građevinski inženjer, bio je teško ranjen u I svetskom ratu na ruskom frontu, te nije mogao praktisirati svoje zanimanje. Njegov sin Mihaly je građevinski poslovođa u Budimpešti. Linija se dalje nastavlja putem jednog sina, pored kćerke.

3. Ervin Unger (1886—1965), konjički pukovnik, bio je pogođen posleratnim društvenim prevratom u Mađarskoj, te je umro prognan iz glavnog grada. Dva sina su napustila Mađarsku: stariji, Bela, odmah posle rata preuzeo je kao svećenik župu Pleinting u Bavarskoj Sumi. Mlađi brat Kristof radio je kao tramvajac u Budimpešti. Emigrirao je 1956. izučio za kemotehničara u Nemačkoj i živi u Au kod Ulma. I njegova linija dalje se razvija preko dva sina.

Glavna grana Unger — Magyar:

Potiče od kovačkog majstora Frana Ungera (1778—1861) — vlasnika 8 zakupnih kuća i drugih dobara u Pešti, a zatim »privatnik« i po svemu sudeći jedan trezveni »biedermeier«. Dve kćerke udao je u porodicu tada najjementnijeg mađarskog muzičara, Ferenc Erkel, uz znatne miraze. Dva sina nastavljaju dve porodične grane:

Grana Ferenc Unger:

Najstariji sin Ferenc (1814—1858) apsolvirao je pravo i stupio u službu carske armije kao vojni sudac (auditor). Postigao je čin kapetana-suca. Od 1844. služio je u rodnom gradu, u zloglasnoj kasarni »Nova zgrada«. Prilikom događaja 1848—49. stajao je na strani Austrije, ali se posle ugušenja mađarske revolucije našao u krizi savesti. Imao je dve kćerke (obe sa brojnim naslednicima) i jednog sina, Emila.

Emil Unger (1848—1911) apsolvirao je tehniku u Budimpešti, postao je inženjer i kao takav proveo čitav život u službi Mađarske državne železnice, u starijim godinama kao viši inspektor. Dodeljena mu je i titula kraljevskog savetnika.

Njegov jedini sin, takođe Emil (1887—1968), takođe je bio mašinski inženjer, a bavio se, pre svega, problemima električnih centrala. Karijeru je počeo u Berlinu, zatim je i on radio na želznici u Budimpešti, te je najzad postao direktor jednog akcionarskog društva. Obogaćen, mogao je stupiti rano u penziju. Blagostanje mu je propalo 1945, te je pod starost opet stupio u službu i to ponovo na projektovanju električnih centrala.

Potomci su mu jedna neudata kćerka i sin Emil, doktor medicine, naučni istraživač Radio-biološkog instituta u Budimpešti. Postigao je stepen kandidata medicinskih nauka. Privatno se bavi numizmatikom, a napisao je i stručno delo »Mađarski numizmatički određivač«. Pošto on nema potomaka, ova se porodična grana njime završava.

Grana Magyar:

Porodično ime Magyar važi od 1861. godine, što je dao prevesti Franov najmlađi sin Gyula (1830—1908). Studirao je arhitekturu na Umetničkoj akademiji u Minhenu. Bavio se pretežno preprodajom nekretnina, te se zadržao u najimućnijem sloju peštanskog građanstva. Ujedno je bio i državni službenik: načelnik otmenog I prestoničkog okruga. Jedna kćerka postala je barunicom Máriássy, u jednoj od najstarijih mađarskih plemićkih porodica.

Sin Antal (1857—1909), doktor prava, postao je putem rezervne karijere aktivni husarski kapetan. Zbog gušobolje morao je rano u penziju zbog čega je tražio oporavak u Boki Kotorskoj gde se stalno nastanio, osnovavši otmeni hotel kojeg su posetili i tri balkanska kralja. Njegovo pionirsko delo važi i danas, barem u Crnoj Gori, kao prvi podstrek modernog turizma. Istovremeno su ga smatrali, zbog žive građevinske delatnosti (pored hotela i tri vile sa parkom), osnivačem sela Zelenika.

Sin mu Adorjan (1887—1978) vodio je »Hotel plažu Zelenika« do nacionalizacije 1948. god. Posle neobičnog umetničkog i ponekad avanturističkog života, učinio je poznatim svoje ime u poslednjim decenijama života, kroz originalne hungarološke studije koje su objavljivane na skoro svim kontinentima. Nakon njega, pored kćerke, i ova porodična grana se širi u tri pravca:

1. Zoltan Magyar, diplomirani inženjer arhitekture, iselio se iz ekonomskih razloga 1970. god. u Njemačku, gde je uprkos opšte krize u zvanju i teškog invaliditeta usled saobraćajne nesreće, uspeo stvoriti egzistenciju srednjeg društvenog nivoa. Potomci su kćerka i sin.

2. Csaba Magyar, građevinski tehničar, tehnički je rukovodilac Banje Igalo kod Herceg-Novog, a vodi i privatni auto-kamp u Zelenici. Potomci su, takođe, jedan sin i dve kćerke.

3. Akoš Magyar, elektrotehničar, službenik Televizije u Rijeci, dvaput ženjen: iz prvog braka ima kćerku, iz drugog, pak, sina.

Sveobuhvatni, komentirano dokumentirani i ilustrirani letopis ove vrlo rasprostranjene porodice — čija jedna grana već u četvrtoj generaciji stalno živi u Boki Kotorskoj — polažen je sada u Arhiv Herceg-Novog. Isti je sačinjen na mađarskom jeziku, ali je praćen i obimnom višejezičnom literaturom, koju ovdje posebno popisujemo. Letopis ocrta u svemu uspon i (skoro) propast jedne građanske porodice u prostoru nekadašnje Austro-Ugarske Monarhije kroz tri stolecá. Autori pokušavaju — stojeći doduše na svesnoj građanskoj tački gledišta, ali po mogućnosti bez predrasuda — da vlastitu porodičnu sudbinu razmotre u sklopu opšte socijalne istorije.

LITERATURA

- Bács Gyula Dr.: Jugoszlávia utikönyv, Budapest, 1977.
Budapest története, tomovi III i IV, Budapest, 1978.
De Ferdinándy, Michael: Genealogie als Weltgeschichte. »Herold« — godišnjak, Bd. I, Berlin, 1972.
Ferdinándy Mihály: Az Ellenszgülök. »A hídfő baráti Köre«, San Francisco, 1980.
Vik, Donović, Bar.: Ercegnovi (Castelnuovo), Privatno izdati vođ prijé prvog svjetskog rata, u Herceg-Novom.
Gojić, Vlado: Od Lokande do savremenog turizma, »Naš list«, izd. »Boka-commerce«, Herceg-Novi, okt. 1977.
Havass Rezső Dr.: Dalmácia, Budapest, 1905.
Herceg-Novi sa okolinom, Herceg-Novi, 1982.
Hevesi Lajos: Budapest és környéke, Budapest, 1873.
Homma Karl — Harald Prickler: 1100 Jahre Pinkafeld. Pinkafeld (A), 1960.
Jászai Géza: München und die Kunst Ungarns 1800 bis 1945. »Ungarn Jahrbuch«, Mainz, 1970.
Jugoslavija — turistička enciklopedija, Beograd, 1958.
Kempelen Bela: Magyar nemes családok, Budapest, 1913.
Komárik Dénes: Brein Ferenc és a pesti Brein család »Építés és építészettudomány«, IV, 1—2, Budapest, 1973.
László Gyula: Östörténelünk, Budapest, 1983.
Magyar Zoltán: Egy művészremete, »Duna«, 11/1974, Fuhrwangen (CH).
Magyar Zoltán: Hotel »Plaza« Zelenika od 1902. do 1960. godine, Zbornik »Boka«, 6—7, Herceg-Novi, 1975.
Magyar Zoltán: Magyar Adorján 90 éves, »Duna«, 13/1977, Fuhrwangen.
Magyar Zoltán: Magyar Adorján emlékezetére, »Duna«, 1—2/1979, Fuhrw.
Magyar Zoltán: Tempora mutantur, »Duna«, božićni literarni prilog, Fuhrwangen, 1981.

- Magyar Zoltán: Die Unger-Magyar, eine Pester Bürgerfamilie. »Adler« 12. (XXVI) Bd. H. 9/1982, Wien. Ponovljeno u »Donauschwäbische Familienkundliche Forschungsblätter«, Nr. 27/83, Darmstadt.
- Magyar Zoltán — Unger Emil: Kovácsmesterből városi patricius. »História«, 2/1983, Budapest.
- Pallos Jenő — Illyegálvi Lajos: Pest és Buda polgárjogot nyert lakosai. Budapest oko 1930.
- Patachich, Joseph: Die Bürger Pest's. Pest, 1834.
- Peštanski i budimski adresari: 1822, 1827, 1866, 1870, 1871—72, 1873, 1874, 1875, 1881, 1885—86, 1888, 1907.
- Schamlix, A. Die Bocche di Cattaro und Umgebung. »Kommissionsverlag des Pressevereins — Buchhandlung Brixen« — München/Brixen, 1906.
- Scherer Ferenc: Erkel Ferenc. Gyula, 1944.
- Schmall Lajos: Adalékok Budapest székes főváros történetéhez. Budapest, 1899.
- Unger Ödön Dr., sa knjigama koje obrađuju njegov orijentalni »Kcir Collection«, London, 1976: Geza Fehérvári: Islamic Metallwork of the Eighth to the Fifteenth Century; Ernst J. Grube: Islamic Pottery of the Eighth to the Fifteenth Century; B. W. Robinson, Ernst J. Grube, G. M. Meredith-Owens, R. W. Sketon: Islamic Painting and the Arts of the Fifteenth Century.
- Unger Emil Dr.: Egy nyugat dunántuli eredetű budapesti polgárcsalád története. »A Magyar Tudományos Akadémia Pécsi és Veszprémi Akadémiai Bizottságának értesítője« — A Dunától története V. (1900—1944) — Veszprém, 1982.
- Unger Emil Dr. — Magyar Zoltán: Ungerék a Magyar utcában. »Budapest«, 4/1982, Budapest.
- Vörös Károly: Egy pesti ház regénye. »Élet és tudomány«, XXIII. Budapest, 1968.
- Vörös Károly: Budapest legnagyobb adófizetői 1873-ban. »Tanulmányok, Budapest múltjából«, XVIII, Budapest, 1971.
- Vörös Károly: Budapest legnagyobb adófizetői 1888-ban. »Tanulmányok, Budapest múltjából«, XIX, Budapest, 1972.
- Ybl Ervin: Ybl Miklós, Budapest, 1956.
- Zádor Anna: Polack Mihály, Budapest, 1960.
- Anonimni članci: »Pester Lloyd«, Budapest, 4. 5. 20; »Narod«, Dubrovnik, 3. 11. 20; »Bokeški glasnik«, 19. 2. i 12. 3. 21; »Ujság«, Budapest, 4. 3. 28; »Politika«, Beograd, 20. 1. 74; »Pobjeda«, Titograd, 25. 1. 75; »Naš list«, Herceg-Novi, juli 77; »Nada«, Beograd, 134/81.